

Anna Lewicka

Dział Historii

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 24, 79-93

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA LEWICKA

DZIAŁ HISTORII

POWSTANIE I ZAKRES PRACY

Dział Historii po raz pierwszy wymieniony jest w kronice muzealnej za 1963 r. w „Roczniku Muzeum Świętokrzyskiego” t. 2, Kraków 1964. Zapisano w nim m.in., że w roku 1961 został zatrudniony historyk – mgr Tadeusz Maszczyński. Historia zbiorów wiąże się z początkami muzealnictwa kieleckiego. Gromadzone przez Muzeum Świętokrzyskie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego muzealia przetrwały w znacznej części okupację, po wojnie wpisane zostały do ksiąg inwentarzowych upaństwowionego Muzeum Świętokrzyskiego, od 1975 r. Narodowego. Wiele pamiątek przekazali do muzeum indywidualni ofiarodawcy, instytucje oraz towarzystwa społeczne, większość zabytków kupowano przez lata ze środków własnych. Dział od początku istnienia zajmuje się problematyką badań w zakresie historii lokalnej, historii Kielc i regionu, historii techniki. Praca koncentruje się na opracowywaniu muzealiów, pozyskiwanych w drodze darów, zakupów i przekazów.

W zbiorach kolekcji historycznej przeważają archiwalia, dokumenty drukowane i rękopiśmienne, druki zwarte i prasa, ikonografia, w niej fotografie i pocztówki, obrazy olejne, akwarele, pastele i ryciny oraz szeroko rozumiane obiekty kultury materialnej. W kolekcji numizmatycznej znajdują się monety, banknoty, medaliony, plakiety, medale, odznaki i odznaczenia oraz pieczęcie, w większości związane z regionem, a kolekcję militariów reprezentuje duży zespół broni i uzbrojenia: broń biała, broń palna, uzbrojenie ochronne, umundurowanie, orzełki wojskowe z różnych okresów.

Dział Historii nie posiada stałej wystawy historycznej. W pierwszych powojennych latach planowano ekspozycję dotyczącą działalności partyzanckiej i ruchu oporu na terenie Kielecczyny w czasie II wojny światowej. Z myślą o niej pozyskiwano wiele eksponatów ilustrujących historię najnowszą Kielecczyny, ale także kupowano dokumenty i broń zabytkową dla ilustracji walk o wyzwolenie narodowe. Gromadzono od lat 50. XX w. broń biała, posiadającą niezwykle cenną wartość historyczną i artystyczną: szable polskie, szable tureckie, węgierskie, rapiry itp. i najcenniejsze dla naszego muzeum polskie szable kawaleryjskie wz 34

produkowane w 1935 w Hucie „Ludwików” w Kielcach, nabytki ściśle związane z regionem. W 1965 r., po remoncie budynku przy pl. Partyzantów udostępniono stałą wystawę na temat historii walk o wyzwolenie narodowe i społeczne na Kielecczyźnie, w 1968 w dwu niewielkich salach urządzono wystawę stałą *Z najnowszych dziejów Kielecczyzny*, którą prezentowano do 1983. Potem zastąpiła ją stała ekspozycja broni. Od tego roku organizowane są ekspozycje czasowe.

W latach 60. XX w. Muzeum Świętokrzyskie sprawowało nadzór merytoryczny nad muzeami regionalnymi. Dział Historii uczestniczył w pozyskiwaniu eksponatów oraz w opracowywaniu scenariuszy wystaw dla tych muzeów, m.in. stałej wystawy historycznej *Przyczółek Sandomierski* – dla Muzeum w Szydłowie. Kierownik działu Tadeusz Maszczyński sprawował także bezpośredni nadzór naukowy nad pracami przy urządzaniu wielodziałowego Muzeum Regionalnego w Ostrowcu Świętokrzyskim. W pracy tej oparto się na efektach badań terenowych, które zapoczątkowano w roku 1965, w trakcie współpracy z Katedrą Historii Polski Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Korzystano z konsultacji prof. dr. Kazimierza Myślińskiego i dr. Józefa Szymańskiego, natomiast studenci seminariów historycznych odbywali praktyki wakacyjne w dziale, zorganizowano także obóz letni, podczas którego studenci ostatniego roku historii brali udział w zainicjowanych przez dział badaniach terenowych, mających na celu zarejestrowanie i ewentualne kupienie przez Muzeum Świętokrzyskie wszelkich pamiątek i dokumentów znajdujących się w posiadaniu byłych partyzantów i członków ruchu oporu. W trakcie poszukiwań zarejestrowano wiele materiałów dotyczących okresu II wojny światowej, które nabyto do zbiorów muzeum. M.in. pozyskano dokumenty, na podstawie których dział przygotował scenariusze wystaw: *Ruch oporu i działalność partyzancka na terenie Kielecczyzny* – Muzeum Świętokrzyskie; *Historia miasta Szydłowa* – Muzeum Regionalne w Szydłowie, *Działania partyzanckie na terenie powiatu pińczowskiego w czasie II wojny światowej* – Muzeum Regionalne w Pińczowie; *Historia miasta Sandomierza, zabytki architektury, Sandomierz w czasie ostatniej wojny* – Muzeum Regionalne w Sandomierzu. Dział Historii opracował scenariusz i wspólnie z Działem Archeologii czuwał nad stroną merytoryczną powstającego w Skarżysku-Kamiennej Muzeum Społecznego. Powstały dwie ekspozycje, archeologiczna i historyczna. W Zębcu k. Starachowic pracownicy działu utworzyli „sale historii”. W ekspozycji udokumentowano wydarzenia związane z ruchem oporu i działalnością partyzancką na terenie powiatu iłżeckiego w okresie okupacji. Przez wiele lat były tworzone muzea przyzakładowe. W Kieleckich Zakładach Wyrobów Metalowych przedstawiono wystawę 50-lecia powstania „Huty Ludwików”, obejmującą historię zakładów począwszy od roku 1919, kiedy to uruchomiono Fabrykę Odlewów „Ludwików”. Wyeksponowano wiele wyrobów rozwijających się zakładów. Jednostce Wojskowej na Bukówce zorganizowano tzw. „Sale tradycji”. W ekspozycji wykorzystano materiał faktograficzny i ikonograficzny. Dział uczestniczył także w organizacji Muzeum Przyzakładowego w Fabryce Pomp w Białogonie, które otwarto z okazji 150. rocznicy powstania zakładu. W końcu lat 60. XX w. praca naukowo-badawcza koncentrowała się głównie nad scenariuszami i organizacją wystaw objazdowych. Zbierano też informacje do opracowania najważniejszych wydarzeń w Kielcach w okresie 25-lecia PRL, a także materiały do wystawy *IX wieków Kielc*, pokazanej z okazji jubileuszu miasta w salach parterowych kieleckiego pałacu. Prezentacja miała być załącznikiem stałej ekspozycji poświęconej historii Kielc. Prowadzono kwerendy w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Metropolitalnym i Kapitul-

nym w Krakowie, Archiwum Państwowym na Wawelu, oddziałach terenowych Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Kielcach i Radomiu, w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach oraz w Bibliotece Czartoryskich i Bibliotece Jagiellońskiej.

Badania terenowe nad historią regionu świętokrzyskiego podejmowane były głównie przez placówki naukowe i uniwersyteckie, specjalizujące się w wybranych zagadnieniach historycznych. Muzeum wspólnie z Katedrą Historii Polski Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach opracowało założenia do programu badań naukowych na temat ikonograficznych zabytków heraldycznych województwa kieleckiego. W 1972 z inicjatywy działu zorganizowany został I Obóz Naukowy, w którym uczestniczyli studenci Sekcji Historycznej Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Nadzór naukowy sprawował doc. dr Józef Szymański, całością kierował Tadeusz Maszczyński. Uczestnicy obozu zapoznali się z problemami pracy muzealnej, a zadaniem podstawowym grupy było rozpoczęcie zbierania dokumentacji fotograficznej i opisowej, badania terenowe zabytków epigrafiki i heraldyki średniowiecznej w województwie kieleckim. Prace kontynuowane były przez kilka lat, odczytano kilkaset inskrypcji w różnych miejscowościach. Wyniki badań opublikowano w zeszytach *Corpus Inscriptionum Poloniae*. Sukcesywnie gromadzono materiały archiwalne oraz faktograficzne dotyczące walk narodowowyzwoleńczych na Kielecczyźnie, z których skorzystano tworząc m.in. społeczne Muzeum Walk Partyzanckich w Gruszcze Józwiakowie. Wiele uwagi poświęcono terenowym izbom pamięci oraz Muzeum Regionalnemu w Pińczowie, dla którego przygotowano zmienioną wersję scenariusza stałej wystawy historycznej. W Liceum Ogólnokształcącym w Szczekocinach zorganizowano Izbę Pamięci poświęconą wybranym problemom z dziejów Insurekcji Kościuszkowskiej. Na terenie zakładowego domu kultury w Koniecpolu działającego przy Zakładach Płyt Pilśniowych stworzono salę historii miasta oraz jego najbliższych okolic. Na sprzęcie dostarczonym przez muzeum oparto wystawę, w której znalazły się dokumenty, numizmaty, pieczęcie i inne zabytki odnoszące się do dziejów Koniecpola i okolicy. W 1983 Jan Główka opracował scenariusz Muzeum Krajoznawczego PTTK w Kielcach oraz scenariusz szkolnej Izby Pamięci Narodowej w Donatkowicach k. Kazimierzy Wielkiej. Kontynuowano opracowywanie komunikatów naukowych dotyczących zbiorów historycznych muzeum dla rocznika „Muzea Walki”.

Od 1982 muzeum pracowało na nowych zasadach organizacyjnych. W roku 1985 odszedł z pracy Tadeusz Maszczyński, stanowisko po nim objął Jan Główka, pracownik działu. Ze zbiorów wyłączono kolekcję broni i uzbrojenia (232 zabytki) tworząc Dział Militariów, którego kierownikiem został Ryszard de Latour, dotychczasowy pracownik Działu Oświatowego. W 1994 Ryszard de Latour mianowany został na stanowisko wicedyrektora do spraw naukowych w muzeum, a opiekę nad militariami powierzono Janowi Głowce.

W Dziale Historii, równoległe z innymi kolekcjami, powiększono zbiory numizmatyczne oraz opracowywano karty istniejących obiektów. Bogactwo kolekcji doprowadziło do powołania w 1985 Gabinetu Numizmatycznego i zatrudnienia specjalisty numizmatyka Józefa Dzikowskiego. Do nowego działu przejęto 740 monet i medali. Zarówno w przypadku Działu Militariów jak i Gabinetu Numizmatycznego, wykreślone z inwentarza Działu Historii muzealia wpisano do inwentarzy utworzonych działów. Po odejściu J. Dzikowskiego na emeryturę w 1990, kierownikiem Gabinetu Numizmatycznego został Tadeusz Kosiński, pracownik Działu Historii, który pełnił tę funkcję do 2002. W tymże roku zbiory numizmatyczne

i militariów zostały włączone do Działu Historii, z zachowaniem odrębności ksiąg inwentarzowych dla każdej kolekcji. Obie kolekcje stale się powiększają, przeważają darowizny osób prywatnych i przekazy, które w większości dotyczą tzw. „skarbów” numizmatycznych.

Obdarowano dział także kolekcją modeli pojazdów, przekazaną w 1998 muzeum przez warszawskiego kolekcjonera modelarza Sławoja Gwiazdowskiego, zinentaryzowaną w latach 90. XX w. Obecnie jest opracowywana i przygotowywana do dużej wystawy i wydania katalogu.

Od 1984 największą uwagę przy zakupach zwracano na pamiątki związane z dziejami Kielc, z myślą o mającej powstać stałej wystawie historycznej. Kupiono wiele obiektów z dziedziny medalierstwa, falerystyki oraz archiwalia, przejęto zbiór 350 map z Działu Przyrody. Trwały prace nad koncepcją scenariusza wystawy *Widoki starych Kielc*, rozesłano kwerendy muzealne, biblioteczne i archiwalne.

W sprzyjających warunkach przemian politycznych, 5 grudnia 1990 r. otwarto w pałacu zrekonstruowane Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego, w 123. rocznicę jego urodzin. Rekonstrukcja była możliwa dzięki dokumentacji fotograficznej wnętrza, wykonanej staraniem Władysława Dziadosza, wojewody kieleckiego z lat 1934-1939. Myśl odtworzenia Sanktuarium powstała w 1989 r. W ślad za tym powołano zespół, którym kierował dr Krzysztof Urbański. Pracami architektonicznymi i rekonstrukcyjnymi zajmowali się Marian Kubiakowski i Jan Nowak. Nad całością panował Główny Inwentaryzator Janusz Kuczyński, pracami konserwatorskimi kierował Marek Mazurek. Rekonstrukcję wystroju przygotował Bohdan Furnal. W Sanktuarium umieszczono wiele zachowanych elementów oryginalnych, stanowiących wyposażenie wnętrza w 1938, m.in. odtworzone w całości z ocalałych fragmentów: brązowe popiersie J. Piłsudskiego autorstwa Stanisława Rzeckiego, żyrandol, dodano marmurowy stolik z inkrustacją z białego marmuru zdobiony szewronem generalskim oraz Krzyżem I Brygady – wykonany przed 1939 w Kieleckich Zakładach Marmuru Budowlanego.

Lidia Michalska-Bracha, współautorka rekonstrukcji, była konsultantem telewizyjnego filmu o Sanktuarium.

W 1994 Ryszard de Latour wicedyrektor i Jan Główka kierownik Działu Historii nawiązali współpracę z muzeami lwowskimi. Rezultatem rozmów była m.in. wystawa *Myślistwo XVI-XIX w. ze zbiorów muzeów lwowskich*. Zapoczątkowano również współpracę z muzeum zamkowym Höxter-Corvey w Westfalii, która owocowała kilkoma wystawami m.in. wystawą broni ze zbiorów MNKi.

Historycy J. Główka i W. Dubiel od 1995 organizowali konkursy historyczne *Kielce przez stulecia*, *Kielce moje miasto* dla uczniów szkół podstawowych i średnich, którzy rozwiązywali testy w 4 grupach tematycznych związanych z dziejami miasta oraz historią pałacu biskupów krakowskich i zbiorami Muzeum Narodowego. Odbyło się 9 edycji konkursu. Równolegle przeprowadzono konkursy plastyczne.

Zbiory działu stale powiększały się, dzięki hojności kielczan, spośród których należy wymienić szczególnie bogaty dar dokumentów historycznych i militariów przekazany do muzeum przez Irenę Ney-Bigo, córkę generała Juliusza Zulaufa, harcerskich pamiątek Tadeusza Paradowskiego, materiałów z lat służby w PSZ na Zachodzie Zdzisława Słoty, pamiątek legionowych Stanisława Parlaka.

Jesienią 2006 dr Jan Główka, znawca historii regionu, został mianowany dyrektorem Muzeum Historii Kielc. Kolejnym kierownikiem działu została Anna

Lewicka, wspomagana przez historyka Małgorzatę Zdyb i historyka sztuki Dionizę Gielżecką-Kitę. Historycy biorą udział w Kieleckim Festiwalu Nauki, przygotowują prezentacje dokumentów ze zbiorów działu (rękopisów, druków archiwalnych, fotografii) dotyczących historii Kielc i regionu, poprzednio w ramach *Muzealnych spotkań z historią*, obecnie w cyklu „Niedziela w muzeum”. We współpracy z Działem Naukowo-Oświatowym prowadzą lekcje muzealne w Sanktuarium, a z okazji świąt narodowych prezentują ciekawe eksponaty.

W 2007 D. Gielżecka-Kita przygotowała w pałacu trzy pokazy modeli pojazdów, które cieszyły się dużym zainteresowaniem. Dział we współpracy z Fundacją im. T. Kościuszki w Krakowie zrealizował wystawę wojskowych busoli polowych z jej zbiorów. Ekspozycji, w sali wystaw czasowych przy ul. Orlej towarzyszył katalog. Obchody stulecia Muzeum Narodowego w Kielcach dodatkowo były uhonorowane ufundowaniem sztandaru dla placówki muzealnej, którego wygląd odnosi się do korzeni, tradycji PTK i obecnej siedziby muzeum. Projekt zrealizowano wg koncepcji wypracowanej w dziale.

Na bogaty dorobek Działu Historii składa się praca wielu osób. Pierwszym kierownikiem działu był Tadeusz Maszczyński 1961-1985, drugim Jan Główka 1985-2006 (w muzeum od 1978), pracownikami Działu byli: Maria Socha 1970, Wiesław Caban 1970-1971, Urszula Wosztyl 1973-1974, Danuta Frankowska 1974-1977, Maciej Janik 1974-1977, Krzysztof Skupieński, 1974-1975, Andrzej Stonawski 1977-1978, Tadeusz Kosiński 1978-1991, Lidia Michalska-Bracha 1986-1999, Marcin Kolasa 2003-2006.

Pracownicy Działu Historii wielokrotnie brali udział w sesjach popularno-naukowych i konferencjach organizowanych przez muzeum oraz inne ośrodki naukowo-badawcze. Należy wymienić sesje: *Szlakiem I Brygady*, referaty: J. Główka, T. Kosiński, L. Michalska-Bracha; *100-lecie Panoramy Racławickiej*, referat J. Główka; spotkanie dyskusyjne *Pokolenie nadziei*, prowadzenie R. de Latour, J. Główka; impreza *Rok 1918 w Kielcach*, referat J. Główka; cykl spotkań w Sanktuarium Marszałka J. Piłsudskiego oraz ogólnopolski zjazd szkół im. Józefa Piłsudskiego; obchody *180. rocznicy powstania Akademii Górniczej w Kielcach* referat J. Główka; pokaz *Tradycje szkolnictwa technicznego w Kielcach* w związku z 30-leciem istnienia Politechniki Świętokrzyskiej, referat J. Główka; *Śladami Józefa Piłsudskiego*, referaty: L. Michalska-Bracha, T. Kosiński, J. Główka; sesja KTN w Urzędzie Miasta Kielc o herbie Kielc, wystawa i referat J. Główka; konferencja naukowa *200 lat Legionów Polskich i Mazurka Dąbrowskiego*, wystawa i referat J. Główka; *Kielce w latach I wojny światowej*, referat. J. Główka; sesja z okazji 95. rocznicy MNKi *Region Świętokrzyski w badaniach naukowych*, referat J. Główka; *Żydzi w Polsce. Swoi czy obcy?*, referat J. Główka.

ZBIORY

Najstarsze zabytki pochodzą z dawnych zbiorów Muzeum Świętokrzyskiego PTK. W tej grupie możemy wymienić pierwszy inwentarz muzeum, księgę depozytową, spis książek i starodruków, pamiątki po pierwszym kustosz tego muzeum Szymonie Tadeuszu Włoszku, weteranie powstania styczniowego, jego kronika z lat 1914-1916, 1919, opisująca wydarzenia w Kielcach w latach I wojny światowej jest niezwykle cennym dokumentem tamtych czasów. Do dawnego muzeum odnoszą się pamiątki związane z Sylwestrem Kowalczewskim, kustoszem muzeum po śmierci Włoszka, pieczętki, tablice i archiwalia dokumentujące dzieje muzealnictwa kieleckiego. Ze zbiorów muzeum PTK najciekawsze są dokumenty

miejskie i cechowe z XV-XVII w., dotyczące kielecczyny, wydane dla miast stanowiących własność biskupią m.in. Bodzentyna, Buska, Chęciny, wystawione przez biskupów krakowskich: Jana Konarskiego, Jakuba Zadzikę, Piotra Myszkowskiego, oraz dokumenty z przywilejami dla miast nadane m.in. przez: Stefana Batorego, Jana Kazimierza, Władysława IV, Jana III Sobieskiego, Henryka Walezego.

Z materiałów do dziejów Kielc zachowała się Księga Miejska z lat 1789-1791, która zawiera wpisy spraw leżących w kompetencji urzędu wojewódzkiego i burmistrzowskiego. W zachowanej księdze przeważają wpisy spraw niespornych, wyroki sądu miejskiego, protokoły posiedzeń obu władz miejskich – urzędu radzieckiego i ławniczego. Powiększając przedwojenną kolekcję dokumentów pergaminowych w 1970 roku kupiono do zbiorów niezwykle cenny dokument, przywilej biskupa Kazimierza Łubieńskiego z początków XVIII w. Biskup ten, jako jeden z pierwszych, przystąpił do odbudowy Kielc zniszczonych podczas wojny ze Szwedami. Normalizację życia w mieście rozpoczął od naprawy sytuacji w rzemiośle kieleckim. Wśród zbiorów PTK znalazły się, zapewne podarowane muzeum przez rodzinę Jarońskich spowinowaconą z panią Gropplerową, listy Michała Czajkowskiego-Sadyka Paszy i jego żony Ludwiki Śniadeckiej z lat 1849-1872, skierowane przeważnie do Henryka Gropplera – polskiego przemysłowca mieszkającego w Stambule i zaangażowanego w sprawy polityczne polskiej emigracji. W jednym z listów z roku 1861 jest mowa m.in. o przedmiotach, pozostałych po Adamie Mickiewiczu.

Liczna jest kolekcja kartograficzna, która obejmuje ponad 350 map. Wśród nich do rzadkości należy mapa diecezji kieleckiej wydana w 1890 i kolejna z roku 1923 z dedykacją dla biskupa diecezji kieleckiej Augustyna Łosińskiego.

Mapa pocztowa Królestwa Polskiego z 1875 z podanymi stacjami pocztowymi oraz odległościami m.in. w milach.

Mapa Królestwa Polskiego z 1914, oraz: mapa pocztowa guberni Królestwa Polskiego z 1918, mapa powiatu kieleckiego, wydrukowana jako dodatek do Kalendarza Kieleckiego w 1919 roku i zespół map topograficznych i sztabowych rosyjskich, austriackich, polskich i niemieckich z przełomu XIX i XX-stulecia, lat I wojny światowej, z lat 30. XX w. oraz II wojny światowej.

Na uwagę zasługuje zespół tłoków pieczętnych liczący około 70 eksponatów w tym kilkanaście ze zbiorów muzeum PTK. W jego skład wchodzi pieczęcie osobowe, monogramowe, władz i urzędów państwowych, sądowe, wojskowe, powstańcze, samorządowe, szkolne, cechowe, kościelne, organizacji. Najstarszy pochodzi z 2. poł. XVI w. Zabytki związane z okresem Insurekcji Kościuszkowskiej reprezentują dwa patenty oficerskie z podpisami Tadeusza Kościuszki, a także rozkaz Kościuszki z 1794 wydany chorążemu milicji powiatu chęcińskiego, aby uzbroił mieszkańców Kielc i czuwał nad bezpieczeństwem miasta. Koronną pozycją jest wydany przez Tadeusza Kościuszkę 7 maja 1794 w obozie pod Połańcem Uniwersał urządzający powinności gruntowe włościan i zapewniający dla nich opiekę rządową, bezpieczeństwo własności i sprawiedliwości w komisjach porządkowych. Kilka akt i dokumentów dotyczy okresu Księstwa Warszawskiego, m.in. dwie nominacje oficerskie z podpisami ministra wojny księcia Józefa Poniatowskiego oraz patenty na odznaczenia wojskowe. Pamiątki po Jakubie Otto oraz jego synu Janie, uczestnikach wojen napoleońskich, dotyczące przebiegu służby wojskowej są uzupełnieniem archiwaliów dokumentujących udział Polaków w walce o wyzwolenie narodowe. Najliczniejsze w tej problematyce są materiały dotyczące powstania styczniowego. Reprezentują je zbiory kwitów i asygnacji wystawionych przez dowódców oddziałów powstańczych dla dzierżawcy dóbr Niegosławice za pobrane

środku żywnościowe; pamiętki z okresu żałoby narodowej: urna na łyż i prochy, „czarna biżuteria” z charakterystycznymi symbolami w postaci złamanego krzyża, korony cierniowej lub białego orła, (złota obrączka z okresu żałoby narodowej z wygrawerowaną datą 8 kwietnia 1861 oraz trupa czaszką z krzyżem); srebrna klamra do pasa, zdobiona w kartusz z owalną miniaturą Tadeusza Kościuszki, na metalowej zapince – data „1862”; fotografie uczestnika powstania i dołączony do nich życiorys powstańca, w którym opisuje wydarzenia 1863/1864, a także wypadki z późniejszego powstania zabajkalskiego w 1866, wywołanego przez polskich i rosyjskich zesłańców caratu, w którym również uczestniczył.

Najcenniejsze dla muzealnych historyków są zbiory związane z Legionami, Józefem Piłsudskim. Sanktuarium Marszałka, które wyposażono oryginalnymi pamiątkami z pobytu sztabu Marszałka w pałacu. Wśród eksponatów wymienić należy: archiwalia, prasę codzienną, emblematy z czapek żołnierskich, odznaki pamiątkowe, pocztówki, pamiętniki, sztandary pułkowe, materiały po kolejnych „marszach szlakiem Kadrówki”, pamiętki i fotografie, a między nimi zdjęcia kieleckich pułków stacjonujących w mieście w II RP, fotografie dokumentujące wizyty w Kielcach ważnych urzędników państwowych: prezydentów, marszałków. Ufundowana przez Radę Miejską „Złota Księga Miasta Kielc” z wpisem Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego i osobistości mu towarzyszących. Fotografie związane z otwarciem w 1938 Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego w pałacu, ówczesnej siedzibie kieleckiego Urzędu Wojewódzkiego, pokazujące przebieg uroczystości z udziałem generała Kazimierza Sosnkowskiego, ministra Juliusza Ulrycha i wojewody Władysława Dziadosza. Ciekawostką jest rzeźba przedstawiająca głowę J. Piłsudskiego z lat 30. XX w. nieznanego autora, wykonana z gipsu. Rzeźba ta powstała w latach 30. i była przed wojną eksponowana w Sieni górnej pałacu biskupiego.

Kontynuacją wymienionego zbioru pamiątek są wspomnienia z lat I wojny światowej legionisty Wincentego Solka – maszynopis *Jak to na wojence ładnie*, w którym autor zawarł swoje przeżycia związane z ruchem strzeleckim, a później w Legionach, dokumenty dotyczące służby u Piłsudskiego. Do kolejnej grupy należą nalepki okienne – cegiełki, z których dochód przeznaczano na społeczne cele; medale i odznaki pamiątkowe 4 Pułku Piechoty Legionów, stacjonującego w koszarach na Bukówce, wchodzącego w skład 2 Dywizji Piechoty Legionów. Etui na sygnet, zdobione srebrną grawerowaną tarczą z dedykacją dla gen. Dyw. Bolesława Roi, pierwszemu dowódcy 4 p.p. Leg., darowaną przez podoficerów tego pułku. Fotografie z uroczystości pogrzebowych Marszałka Józefa Piłsudskiego w 1935.

Z osobą prezydenta Kielc, Stefana Artwińskiego, kojarzona jest łyżeczka do herbaty, należąca prawdopodobnie do serwisu ofiarowanego przez niego kasy-
nu podoficerskiemu 4 p.p. Legionów, pamiętki po prezydencie, liczne fotografie prywatne, z okazji uroczystości urzędowych, listy, nieliczne pozostałości po aptece oraz współczesny afisz informujący o ceremonii przeniesienia na cmentarz partyzancki prochów zamordowanego przez Niemców we wrześniu 1939 prezydenta.

W ostatnich latach Dział pozyskał cenny dar ofiarowany przez Irenę Ney-Bigo z Los Angeles, kolekcję tworzoną przez Jej męża Mariana Ney-Bigo, który obejmuje: fotografie gen. Juliusza Zulaufa w Kielcach w latach 30. XX w., Ireny Ney-Bigo z pobytu na Bliskim Wschodzie w latach 40. XX w.; militaria, pamiątkowe odznaki pułkowe, orzełki wojskowe i ryciny.

Przez wiele lat gromadzono i opracowywano dokumenty dotyczące przemysłu; materiały archiwalne i ikonograficzne związane z Zagłębiem Staropolskim, z okre-

sem działalności Stanisława Staszica na Kielecczyźnie, pamiątki po Szkole Akademicko-Górnicznej, istniejącej w pałacu w latach 1816-1826: guzik z symboliką górniczą odnaleziony podczas prac remontowych w skrzydle pałacu, tygły i fragmenty naczyń z laboratorium szkoły.

Szpecially cenna w dziale przemysłu jest kolekcja dotycząca zakładów w Białogonie: księga, „Kronika huty białogońskiej”, wraz z dwoma medalami wybitymi na pamiątkę uruchomienia Huty Aleksandra w Białogonie w 1817. Kronika zatytułowana *Opis geograficzno-historyczny i statystyczno-techniczny zakładów Rządowo-Górnicznych w Oddziale Białogon* została założona w 1842 w związku z zarządzeniem Dyrekcji Górniczej z 1824 o sporządzaniu *...rysów historycznych poszczególnych zakładów*. Jest to rodzaj kroniki zakładów w latach 1816-1898, zawierającej opis zakładów oraz dane o procesie i rozmiarach produkcji. Stanowi jedyne i wiarygodne źródło informacji o zakładzie, którego dotyczą również niezwykle cenne dokumenty: korespondencja urzędowa dowódców Gwardii Ruchomej województwa krakowskiego oraz Komitetu Obywatelskiego Bezpieczeństwa Publicznego do Dozorstwa Fabryk Rządowych w Białogonie w sprawie dostaw broni dla powstańców 1830-1831. W latach 60. XX w. kupiono do zbiorów plan Zakładów Górniczych w Nietulisku Wielkim z 1870. Wśród eksponatów związanych z historią kieleckiego przemysłu muzeum posiada wyroby, fotografie pracowników, zakładów oraz wyrobów: „Huty Ludwików”, „Zakładów Wytwórczych Spółem”, zakładów wapienniczych Gajzlerów w Jaworzni.

Wiele eksponatów dotyczy historii organizacji charytatywnych i społecznych, stowarzyszeń, wśród których największą grupę stanowią fotografie Ochotniczej Straży Pożarnej w Kielcach sprzed I wojny i okresu międzywojennego, hełmy strażackie, m.in. hełm strażacki z końca XIX w. z herbem Kielc, dyplomy i okolicznościowe odznaki wykonane dla upamiętnienia święta straży kieleckiej m.in. wydana z okazji 50-lecia Straży Pożarnej w 1923. W kolekcji „strażackiej” znajduje się także kurtka mundurowa i sztandar sprzed 1914.

Kolejna duża grupa archiwaliów z okresu międzywojennego to afisze, ulotki, odezwy, druki urzędowe, programy uroczystości, czasopisma, dokumenty rzemieślnicze, kalendarz ścienny z reklamami firm kieleckich z 1937 roku. Afisze sprzed 1939 stanowią materiał dokumentacyjno-naukowy i wystawienniczy. W zespole tym z lat 40. XX w. można wyodrębnić grupy problemowe: wydarzenia polityczne, życie kulturalne i oświata, polityka okupanta wobec ludności, polityka gospodarcza okupanta.

Kolekcja pocztówek, fotografii, uzupełniona starym sprzętem fotograficznym dominuje w zbiorach Działu. Wykonane w okresie międzywojennym przez kieleckich fotografików pokazują Kielce i okolice, portrety zasłużonych dla rozwoju miasta kielczan, a także zdjęcia dokumentujące życie mieszkańców, przedstawiające uczennice i uczniów z pedagogami na grupowych fotografiach prawie wszystkich szkół kieleckich. Na szczególne wyróżnienie zasługują klisze i negatywy wykonane w latach 1914-1939 przez nestora polskiej fotografii krajoznawczej Henryka Poddębskiego, założyciela i członka PTK. Oprócz fotografii pozytywowych w Dziale Historii przechowywane są negatywy błonowe i szklane m.in. Wandy Rachalewskiej i jej ojca właściciela zakładu fotograficznego Stanisława Rachalewskiego, zdjęcia i negatywy szklane Jana Kłodawskiego, dwa diapozytywy szklane używane w latach 30. XX w. w kinach kieleckich do reklamy zbiorów Muzeum Świętokrzyskiego PTK, wiele jest zdjęć osób anonimowych, ale każda z fotografii posiada winiety dotyczące pracowni, w której została wykonana. Dużą grupę eksponatów

stanowią fotografie, pocztówki i zdjęcia przedstawiające wydarzenia rozgrywające się w Kielcach w sierpniu 1914 roku i w okresie I wojny światowej. Pocztówki sprzed 1939 dokumentują ówczesny stan zabytków Kielc, Gór Świętokrzyskich oraz województwa. Przedstawiają panoramy miast i miasteczek, widoki ważniejszych obiektów, detale architektoniczne, fragmenty zabudowy, wnętrza kościołów.

Wśród pamiątek II wojny światowej przeważają związane z walkami partyzanckimi, ale i kennkarty, zaświadczenia, legitymacje jenieckie, korespondencja więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych, dokumenty po majorze Juliuszu Brossie (przeważnie korespondencja z obozu w Ostaszkwie, od grudnia 1939 do kwietnia 1940, seria powojennych listów, pism i korespondencji związanych z długoletnim poszukiwaniem J. Brossa przez ludzi dążących do ujawnienia zniknięcia kilku tysięcy obywateli polskich w ZSRR. Wiele eksponatów pochodzi od żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, uczestników m.in. walk o Monte Cassino i Bolonię, dokumenty i pamiątki z czasów służby wojskowej płk. Ludwika Domonia oraz Zdzisława Słoty. Wśród ostatnich nabytków na wagę zasługują dary: plan więzienia przy ulicy Zamkowej w Kielcach z listopada 1941 z napisem *Poszczególne plany cel więziennych*, z legendą w języku niemieckim; sztandar Związku Strzeleckiego z 1924; przekaz ŚWKZ – dokumenty i numizmaty znalezione podczas prac renowacyjnych pomnika Św. Tekli w Kielcach. Świadectwa przeniesienia pomnika w 1836 r. na nowe miejsce wraz z monetami z różnych okresów, przechowywane w szklanej butelce. Zakupy: album z rysunkami Ignacego Wiktora Gumowskiego, z pól walk bitewnych 4 Pułku Piechoty Legionów w wojnie 20. roku oraz teka karykatur Józefa Piłsudskiego rysowanych przez Gustawa Rogoyskiego.

WAŻNIEJSZE WYSTAWY

W roku 1969 przygotowano dwie wystawy czasowe: Pierwsza pokazana w salach wystawowych przy pl. Partyzantów *Z dziejów rzemiosła na Kielecczyźnie*; towarzyszyła jej konferencja naukowa poświęcona historii rzemiosła kieleckiego, ekspozycja prezentowała początki oraz rozwój wytwórczości rzemieślniczej. Pokazano mapy ośrodków garncarskich, warsztatów kamieniarskich oraz zakładów kuźniczych. Pokaz dzielił się na dwie części. W pierwszej pokazano produkty warsztatów rzemieślniczych: naczynia, kafle, wyrobów kowalskie, średniowieczne miecze itp. W drugiej eksponaty związane z organizacją i działalnością poszczególnych cechów: dokumenty XVI i XVII w. cechowe i przywileje. Scenariusz T. Maszczyński.

Druga to wystawa oświatowa, wg scenariusza T. Maszczyńskiego *Arianie, ich ideologia, zabytki architektury ariańskiej na terenie Kielecczyzny* prezentowana w pałacu podczas uroczystości związanych z 400-leciem powstania Rakowa i działalności arian na Kielecczyźnie. Na 35 planszach przedstawiono historię braci polskich i ich rolę w kształtowaniu polskiej myśli humanistycznej okresu Odrodzenia. Prezentacja powtórzona została w sześciu instytucjach kultury regionu.

1971. *IX wieków Kielc*, towarzysząca obchodom jubileuszowym miasta.

1974. *Echa Insurekcji Kościuszkowskiej*, z okazji przypadającej rocznicy wybuchu powstania kościuszkowskiego, które rozegrały się na terenie Kielecczyzny. Uzupełnieniem było pokazanie dokumentów z uroczystych obchodów rocznic kościuszkowskich w Kielcach. Scenariusz T. Maszczyński. Najcenniejszym eksponatem był wydany przez T. Kościuszkę 7 maja 1794 r. w obozie pod Połańcem „Uniwersał”, zabytek ofiarowany Muzeum Świętokrzyskiemu PTK w 1911 roku.

Kielecczyzna w XXX-leciu PRL, otwarcie w 30. rocznicę wyzwolenia Kielc. Zaprezentowano wszechstronny dorobek społeczeństwa regionu w okresie powojennym, scenariusz K. Kałuża i T. Maszczyński. Fotografiami przedstawiały Kielce z końca lat 40. pokazano dokumenty i obwieszczenia o kapitulacji hitlerowskich Niemiec, oraz osiągnięcia gospodarcze, ekonomiczne i kulturalne.

1977. *Wyzwolenie* w 32. rocznicę wyzwolenia Kielc, pokazano fragmenty bomb, rozerwanych pocisków armatnich, obwieszczenia o dokonanych egzekucjach, ulotki głoszące wykonanie kary śmierci za próby oporu, proklamację Generalnego Gubernatora Hansa Franka po objęciu przez niego rządów. W tym też roku na ekspozycji w Izbie Pamięci Narodowej we wsi Michniów, pamiętnej wymordowaniem wszystkich mieszkańców i spaleniem za pomoc partyzantom, pokazano wiele nowych zdjęć, dokumentów i realiów.

Rok 1981 zaowocował kilkoma prezentacjami:

Pokaz *Małej Panoramy Raclawickiej Jana Styki i Wojciecha Kossaka*, wypożyczonej od rodziny Sapiechów przez krakowskie Muzeum Narodowe i eksponowanej w Krakowie, Wrocławiu i Kielcach. Program kieleckiego pokazu opracował R. de Latour, wzbogacił efektami akustycznymi zgiełku bitewnego i komentarzem przebiegu walki pod Raclawicami. Prezentacje uzupełniały portrety Tadeusza Kościuszki i broń z tego okresu.

Z dziejów Kielc 1914-1918 wg scenariusza J. Głównki i T. Kosińskiego. Komisarze wystawy pokazali wydarzenia kieleckie w latach I wojny, w świetle dokumentów i ekspozatów ze zbioru działu. Wystawę podzielono na trzy części. W pierwszej ukazano wybuch I wojny światowej i działania wojenne rozgrywające się na ulicach miasta, w drugiej czyni legionowe, w trzeciej życie kielczan w tych czasach. Eksponowano dokumenty, prasę, karty pocztowe o tematyce wojskowej i propagandowej, druki, broszury różnych organizacji, afisze, broń białą i palną, sztandary, obrazy i rzeźby.

1982. *Klasa robotnicza i jej partie*, scenariusz: K. Urbański, T. Kosiński, T. Maszczyński. Opowiadała o dziejach klasy robotniczej między Wisłą i Pilicą oraz jej wkładzie w rozwój tego województwa. Wiele miejsca przeznaczono: rzemiosłu, tworzeniu się pierwszych partii robotniczych, rewolucji lat 1905-1907, wydarzeniom politycznym 1914-1918 oraz dziejom Polski Ludowej. Eksponowano m.in. pisma SDKPiL, PPS, PSS-Lewicy, programy partii, ulotki, odezwy, wydawnictwa zwarte. Okres międzywojenny charakteryzowała działalność partii robotniczych i warunki w jakich działały.

1983. *Broń w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*, wystawa stała w muzeum przy pl. Partyzantów, scenariusz R. de Latour. Pokazano część zbioru broni od XVI do XX w., najcenniejsze obiekty – uzbrojenie ochronne pierwszych chorągwi husarskich, szable husarskie, karabele polskie z XVIII w., rapier niemiecki, szpady. Kolekcję uzbrojenia wschodniego m.in. szable janczarów tureckich. Otwarcie wystawy było dużym wydarzeniem, gdyż broń z kieleckich zbiorów nie była wcześniej pokazywana w całości, a znajdując się w niej przykłady bardzo rzadkie.

1983. *Pamiętki powstania styczniowego w 120. rocznicę powstania 1863 r.* Ekspozycja składała się z trzech pokazów: dokumenty, książki i pamiętki; broń powstańcza; książki Stefana Żeromskiego. Ekspozycję otwierały wezwania Rządu Narodowego do dostarczania żywności i furazu dla oddziałów powstańczych. Duże zainteresowanie wzbudzała tzw. „czarna biżuteria” noszona już w okresie poprzedzającym wybuch powstania. W ekspozycji wykorzystano pamiętki z powstania, jakie zgromadził Szymon T. Włoszek, powstaniec. Pamiętki historyczne uzupeł-

niały wydawnictwa oraz ikonografia z okresu powstania. Szczególna rola przypadła twórczości Żeromskiego poświęconej temu wydarzeniu. Scenariusz J. Główka i A. Lewicka. W tym też roku pokazano *Najcenniejsze zakupy, dary i znaleziska 1979-1983*, wg scenariusza m.in. Janusza Kuczyńskiego.

1988-1989. *Szlakiem I Brygady. Pamiątki, symbole, tradycje*. Scenariusz L. Michalska-Bracha, T. Kosiński. Związana z obchodami 70. rocznicy odzyskania niepodległości, składała się z dwóch części: obiekty związane z wydarzeniami 1914 roku i okresem I wojny światowej; muzealia dokumentujące organizowane w XX-leciu międzywojennym obchody rocznicowe i inicjatywy upamiętniające działalność Józefa Piłsudskiego oraz dzieje Legionów.

1988. *Nabytki Muzeum Narodowego w Kielcach z lat 1984-1988*, wystawa jubileuszowa. Scenariusz J. Główka. Komisarz posłużył się dokumentami, pierwszymi księgami muzealnymi prowadzonymi od 1908, pokazano akt założycielski Muzeum Świętokrzyskiego z 1936 r. pieczęcie tej instytucji, pamiątki po Szymonie Tadeuszu Włoszku, pierwszym kustosz kieleckiego muzeum w latach 1908-1933, pokazano także akt nadania muzeum w Kielcach godności Muzeum Narodowego w 1975 roku. W części drugiej wystawy znalazły się nabytki.

1989. *Spółeczność żydowska w Kielcach*. Scenariusz: K. Urbański, L. Michalska-Bracha, J. Główka, M. Samek i E. Podpłońska. Ekspozaty zaprezentowano w czterech cyklach tematycznych: początki osadnictwa żydowskiego w Kielcach; religia, kultura, rzemiosło, handel; dzieje Żydów w latach 1905-1946; ludność żydowska we współczesnych publikacjach. W przygotowywaniu druków towarzyszących wystawie partycypowała Fundacja Rodziny Nissenbaumów i Stowarzyszenie Wisła-Odra.

1993. *Pokolenie nadziei 1918-1939*. Scenariusz: J. Główka, L. Michalska-Bracha. W ciekawej scenografii pokazano dziedziny życia politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego Kielc międzywojennych. Udokumentowano wydarzenia polityczne: wybory do Sejmu i Rady Miejskiej, (plakaty, afisze, ulotki, odezwy i druki okolicznościowe) wizyty dostojników państwowych, odsłonięcie pomnika Niepodległości przed dworcem kolejowym, uroczystości wojskowe i legionowe. Życie gospodarcze miasta pokazano na tle materiałów dotyczących przedsiębiorstw kieleckich i zakładów rzemieślniczych.

Życie społeczne i kulturalne dokumentowały pamiątki związane z teatrem, drukarniami, organizacjami społecznymi i towarzyskimi. Wystawa cieszyła się dużym powodzeniem i przyczyniła się do przekazywania muzeum cennych pamiątek przez kielczan.

1994. *Mała Panorama Raclawicka*, wypożyczona z Muzeum Narodowego w Krakowie, koncepcja i komentarz pokazu R. de Latour. Zaprezentowana ponownie w związku z obchodami 200. rocznicy Insurekcji Kościuszkowskiej.

1995. *Józef Piłsudski w Kielcach*. W zrekonstruowanej Sali Sztandarowej oraz kaplicy w Sanktuarium urządzono stałą ekspozycję, pokazano tryptyk S. Batowskiego *Wejście strzelców do Kielc*, kamienne kartusze z herbem Piłsudskich *Kościeszka*, w 1939 umieszczone w Sieni górnej pałacu, w ówczesnej siedzibie Urzędu Wojewódzkiego, kopię rzeźby *Czwórki*, fotografie i publikacje dokumentujące pobyt Józefa Piłsudskiego w Kielcach.

1995. *Mysłiwo XVI-XIX w. ze zbiorów muzeów lwowskich*, kurator J. Główka. Pokazano broń myśliwską oraz trofea, wyroby rzemiosła artystycznego i malarstwo, uzupełnione eksponatami z kolekcji muzealnej oraz osób prywatnych. Wystawę Dział Historii pokazywał w innych muzeach polskich.

1998. *Od rozbiorów do niepodległości*, scenariusz: J. Głównka, L. Michalska-Bracha, T. Kosiński. Prezentowała dużą liczbę oryginalnych i różnorodnych eksponatów, w większości po raz pierwszy pokazywanych dokumentów, pamiątek historycznych, przekazów ikonograficznych, afiszów i plakatów, sztandarów, medali, numizmatów, malarstwa i rzeźby, militariów, mundurów. Ekspozycje przedstawiono tematycznie poczynając od Insurekcji Kościuszkowskiej, przez kampanię napoleońską, powstania, I wojnę światową i Legiony, wojnę bolszewicką, powstania śląskie i plebiscyt na Śląsku. Wystawa ta rozpoczęła oficjalne obchody 80. rocznicy odzyskania niepodległości i 60. rocznicy powstania w pałacu Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego. W przeddzień obchodów w Sanktuarium odbyła się uroczystość przekazania muzeum repliki sztandaru 1 Pułku Piechoty Legionów Polskich ufundowanej przez Stanisława Parlaka z Kielc. W Święto Niepodległości przedstawiciele władz złożyli kwiaty pod tablicą upamiętniającą pobyt Marszałka Piłsudskiego w pałacu.

1999. *Broń i uzbrojenie europejskie i wschodnie ze zbiorów MNKi*, pokazana w zamku Höxter-Corvey w Westfalii. Scenariusz R. de Latour, J. Głównka.

1999. *Pamiętki września*, w Sanktuarium Marszałka J. Piłsudskiego wystawiono broń i wyposażenie wojskowe, pamiątki ofiarowane muzeum przez weteranów II wojny światowej.

2003. *XXV lat Pontyfikatu Ojca Świętego Jana Pawła II ze zbiorów kieleckich numizmatyków*. Komisarz J. Głównka, współorganizator Polskie Towarzystwo Numizmatyczne. W tym samym roku kierownik Działu Historii pokazał *Dar Ireny i Mariana Ney-Bigo z Los Angeles*. Ciekawa i bogata kolekcja zdjęć z 30. lat XX w. dotycząca wydarzeń związanych z jednostkami wojskowymi stacjonującymi wówczas w Kielcach, w których brał udział m.in. gen. Juliusz Zulauf, ojciec ofiarodawczyni. Interesujące dla kielczan było pokazanie dokumentacji budowy Domu WFiPW im. Marszałka J. Piłsudskiego, obecnie Wojewódzki Dom Kultury. Ponadto eksponowano miniatury sztandarów 2 Dywizji Piechoty, kolekcję odznak pułkowych, zbiór orzełków, kolekcję broni białej, mundury, grafiki, obrazy, książki.

2007. *Wojskowe busole polowe*, scenariusz A. Lewicka.

2008. *Początki... Pamiętki po Muzeum Kieleckiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach* scenariusz A. Lewicka.

2008. *Donatorzy Muzeum Narodowego w Kielcach*, udział w jubileuszu wystawy

2008. *Najcenniejsze zabytki Muzeum Narodowego w Kielcach*, udział w jubileuszu wystawy.

KSIĄŻKI I ARTYKUŁY DOTYCZĄCE DZIAŁU, LUB NAPISANE PRZEZ PRACOWNIKÓW DZIAŁU

(wybór)

- Maszczyński T., Ryszewski B., *Zbiór archiwaliów w Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach*, w: „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, (dalej Rocznik MŚ), t. 2, 1964
- Maszczyński T., *Z dziejów walk partyzanckich na Kielecczyźnie 1939-1945 wystawa historyczna*, Warszawa 1971
- Maszczyński T., *Z dziejów Szydłowa*, Kielce, 1966
- Maszczyński T., *Wystawa historyczna IX wieków Kielc*, w: „Zeszyty Kieleckie”, Łódź 1973

- Główna J., *Tadeusz Szymon Włoszek Kronika 1914-1916, 1919*, w: „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, (dalej Rocznik MNKi), t. 13, 1984
- Janik M., *Zbiory fotografii w muzeach województwa kieleckiego*, w: Rocznik MNKi, t. 14, 1985
- *Spoleczność żydowska w Kielcach*, katalog wystawy, Kielce 1989
- Główna J., *Judaica w zbiorach Działu Historii Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: Rocznik MNKi, t. 15, 1990
- Janik M., *Fotografia w guberniach kieleckiej i radomskiej w latach 1839-1918*, w: Rocznik MNKi, t. 15, 1990
- Kosińska E., Kosiński T., *Kielce w pierwszym roku Wielkiej Wojny*, w: Rocznik MNKi, t. 15, 1990
- Michalska-Bracha L., *Józef Piłsudski w pałacu kieleckim*, folder Kielce, 1990
- Główna J., *Tłoki pieczętno w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: Rocznik MNKi, t. 16, 1992
- Kosiński T., *Materiały do dziejów Kielc 1914-1918 w Dziale Historii Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: Rocznik MNKi t. 16, 1992
- Główna J., *Portret Stanisława Staszica w medalierstwie. Na marginesie wystawy „Dzieje Stanisława Staszica*, w: Rocznik MNKi, t. 17, 1993
- Janik M., *Gazetki pisane z roku 1789 ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: Rocznik MNKi, t. 17, 1993
- Kosiński T., *Kolekcja afiszów z lat 1914-1918 w zbiorach Działu Historii Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: Rocznik MNKi t. 17, 1993
- Kosiński T., *Kampania kielecka oddziałów strzeleckich pod dowództwem Józefa Piłsudskiego w sierpniu 1914 r.*, w: Rocznik MNKi, t. 17, 1993
- Michalska-Bracha L., *V zjazd Związku Legionistów Polskich, sierpień 1926. Z dziejów ruchu kombatanckiego w II Rzeczypospolitej*, w: Rocznik MNKi, t. 17, 1993
- Michalska-Bracha L., *Sanktuarium Józefa Piłsudskiego i Muzeum Legionistów Polskich w dawnym pałacu biskupim w Kielcach*, w: Rocznik MNKi, t. 17, 1993
- *Pokolenie nadziei Kieleczanie 1918-1939*, katalog wystawy, Kielce 1993
- Główna J., *Pieczęcie w archiwaliach Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: Rocznik MNKi, t. 17, 1993
- Główna J., *Broń myśliwska XVI-XIX w.*, katalog wystawy, Kielce 1995
- Michalska-Bracha L., *Rekonstrukcja Sanktuarium Józefa Piłsudskiego w pałacu kieleckim*, w: Rocznik MNKi, t. 18, 1996
- Główna J., *Herb miasta Kielc Geneza i historia*, w: Rocznik MNKi, t. 18, 1996
- Główna J., *Fabryka Łożysk Tocznych „Iskra” Spółka Akcyjna w Kielcach 1897-1997*, Kielce 1997
- *Od rozbiorów do niepodległości*, katalog wystawy, Kielce 1998
- Główna J., Dubiel W., *Szlakiem Insurekcji Kościuszkowskiej*, w: „Kielce i okolice. Przewodnik”, Kielce 1998
- Główna J., *Laboratorium Akademii Górniczej w Kielcach, 1817-1927*, w: Rocznik MNKi, t. 19, 1998
- Główna J., *Kielecki epizod Jana Styki*, w: Rocznik MNKi, t. 19, 1998
- Główna J., *Rada Artystyczno-Konserwatorska m. Kielc 1935-1939*, w: Rocznik MNKi, t. 19, 1998
- Główna J., *W rocznicę września*, informator wystawy, Muzeum Narodowe w Kielcach, 1999

- Główna J., *Drobne żydowskie zakłady przemysłowe i handel żelazem w Staropolskim Zagłębiu Przemysłowym 1918-1939*, w: „Społeczności małomiasteczkowe w Regionie Świętokrzyskim (XIX-XX w.)”, Kielce 1999.
- Główna J., *Testamenty mieszczan kieleckich z końca XVIII w. zwierciadłem epoki (w świetle Księgi Rady Miejskiej Kielc 1789-1792)*, w: „Kultura życia i śmierci”, red. H. Suchojad, Warszawa 2001
- Główna J., *Muzeum Narodowe w Kielcach. Pałac biskupów krakowskich, przewodnik turystyczny*, Kielce 2001
- Główna J., *Komisja Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Radomsko-Kieleckiego i modernizacja przemysłu w Zagłębiu Staropolskim w latach 1937-1939*, w: „Między Wisłą a Pilicą. Studia i Materiały”, t. 3, 2002
- Główna J., *Kalendarium Najważniejsze wydarzenia z historii i kultury Kielc*, w: „Kielce. Historia Kultura Sztuka”, red. ks. P. Tkaczyk, Kielce 2003
- Główna J., *Historia Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: „95 lat Muzeum Narodowego w Kielcach”, Kielce 2003
- Główna J., *Udział przemysłowców żydowskich w życiu społeczności Kielc do II wojny światowej*, w: „Żydzi i judaizm we współczesnych badaniach polskich”, pr. zb. pod red. K. Pilarczyka, t. III, Kraków 2003
- Główna J., *Obecność ludności żydowskiej w XVIII-wiecznych Kielcach*, w: „Między Wisłą a Pilicą. „Studia i Materiały Historyczne” t. 4, 2003
- Główna J., *Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego*, Kielce 2003
- Główna J., *Pałac w Kielcach Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego*, Kielce 2004
- Główna J., *Zasobność domów mieszczan kieleckich na podstawie księgi Rady Miejskiej z końca XVIII w.*, w: „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2004, nr 1
- Główna J., *Z dziejów przemysłu kieleckiego w latach I wojny światowej*, w: „Z dziejów Kielc w latach 1914-1918”, pod red. U. Oettingen, Kielce 2004
- Główna J., *Generał Juliusz Zulauf Kielczanin z rozkazu*, w: *Kielce i kielczanie w XIX i XX wieku*, pod red. U. Oettingen, Kielce 2005
- Główna J., *W dawnych Kielcach*, folder wystawy, Kielce 2005
- Główna J., *Kielce. Miasto z koroną w herbie*, Kielce 2005
- Główna J., *Kieleckie echa wydarzeń we Lwowie w końcu 1918 roku*, w: „Rocznik Świętokrzyski”, 2005, nr 29
- Główna J., *Wystawa historyczna Dzieje Kielc mit czy rzeczywistość?*, w: Rocznik MNKi t. 22, 2006
- Urbański K., *Kielecciana w zbiorach Działu Historii MNKi. Zarys problematyki*, w: Rocznik MNKi t. 22, 2006
- Zdyb M., *Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego*, składanka Kielce 2007
- *Początki... Pamiątki po Muzeum Kieleckiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach*, informator, Kielce 2008
- Praca zbiorowa red. Mielcarska-Kaczmarczyk J., *Donatorzy Muzeum Narodowego w Kielcach*, katalog wystawy, Kielce 2008
- Praca zbiorowa Kwaśnik-Gliwińska A., *Najcenniejsze zabytki Muzeum Narodowego w Kielcach*, katalog wystawy, Kielce 2008

HISTORY DEPARTMENT

The past of the historical collection is connected with the beginnings of museology in Kielce. Objects gathered by the Museum of Polish Sightseeing Society which outlasted the war were entered into the inventory books of the Świętokrzyskie Museum – a continuation of the Museum of Polish Sightseeing Society. A lot of objects are being given to History Department by individual donors, institutions, social societies; some exhibits are bought by the museum itself.

The collection mainly consists of archive materials, written and printed documents, books, newspapers, iconography – including photographs and postcards, oil paintings, watercolors, pastels, drawings and objects of material culture of different epochs. After working them out, exhibits are presented on temporary exhibitions. Department staff are involved in studies of local history, history of Kielce and świętokrzyski region, history of technology. They also take part in historical seminars organized by the museum and scientific research facilities. Their research results are presented in numerous publications.

On 5th December 1990 reconstructed Sanctuary of Marshal Joseph Piłsudski was opened in the palace. It was possible due to photographs of the interiors and preserved original elements that were the rooms equipment in 1938.

Some occasional displays are presented here; it is also a place visited by the First Cadre Company March participants, the young and veterans.

In 2002 as a result of museum reorganization numismatic collection and militaria were included into the History Department. Each of these collections has its own inventory book. At present History Department collection has over 10 000 historical objects, 37 000 numismatic and 706 militaria.